

Skoven skole

SPEJLET *ET TILBAGEBLIK*

Østervrå Lokalhistoriske
Forening

En glemt grundtvigianer

Et minde om en særpræget lærer og hans gerning i Skoven Skole i Torslev sogn

For knap 150 år siden – den 15. april 1866 – døde i Torslev sogn i Vendsyssel læreren Niels Christian Jørgensen, godt 35 år gammel. Fåtalige er de, som i dag erindrer navnet og med dette forbinder beretninger om forunderlige åndsvidnesbyrd fra et afkræftet og forpint ungt menneske, hvis legeme ubønhørligt og vedholdende blev nedbrudt i en treårig strid med giftfeberen.

Men besøgende, der personligt havde oplevet lærer Jørgensen på hans smertensleje i den gamle stråtækte Skoven Skole vestligt i sognet, kunne i de første årtier efter hans død med bevæget stemmeføring bevidne den syges uomtvistelige, intense Kristus-grebethed, som må ses i sammenhæng med den vældige åndelige inspiration, der udgik fra den ejendommelige grundtvigske lægprædikant Skov-Kirsten fra Tårs sogn.

Niels Christian Jørgensen blev født i Klim sogn, Hanherred, den 11. september 1830. Forældrene var fattige husmandsfolk, og tidligt kom drengen i tjeneste forskellige steder på egnen, men da en ældre broder, Andreas, i 1854 flyttede til Vendsyssel, hvor han havde købt gården Bødkerbjerg i Torslev sogn, fulgte Niels Christian med, og de to brødre hjalp hinanden, dels med gårdens drift, dels med en slags primitiv teglværksvirksomhed. Ovnene, hvor teglbrændingen foregik, var ganske enkelt en firkantet hule, gravet ind i en bakkeside.

Læreruddannelse

I nærheden af Bødkerbjerg lå den noget større gård Skavange. En datter herfra tiltrak sig i betydelig grad Niels Christians opmærksomhed, og der syntes da heller ikke at være uovervindelig hindring for et parti mellem de to. En enkelt betingelse mente gårdmandsfolkene på Skavange dog at måtte stille, men den forekom ikke urimelig: Den vordende brudgom burde uddanne sig som lærer for derefter at overtage det ledige embede ved Skoven skole i den vestlige del af sognet.

I efteråret 1857 rejste Jørgensen til Smidstrup, hvor den 27-årige ungersvend agtede at dygtiggøre sig på Thomas Bjørnbaks højskole. Her fandtes en speciel afdeling for dem, der uddannede sig med en fremtidig pædagogisk virksomhed for øje.

Højskolens elever, som ikke var indkvarteret på skolen, men havde bopæl forskellige steder på egnen, blev ikke udsat for nogen positiv åndelig påvirkning fra skolens side, idet Bjørnbak søgte at drive sin skole efter rent faglige principper, og når han endelig oplod sin røst for at give sit besyv med i f.eks. kirkelige anliggender, skete det ofte i temmelig spydige og nedladende vendinger:

Bispen er magelig,
provsten er svagelig, o
g præsten er ubehagelig.

Mødet med Skov-Kirsten.

Bjørnbak var så afgjort immun over for tidens religiøse nyorientering, således som den formidledes af ”vakte” præster og lægfolk med ”levende” og ”åndsbaeren” tale på læberne, men andetsteds i sognet fandtes mennesker, der følte vækkelsens ord som en grødefuld regn fra det høje. Gårdejer Enevold Sørensen, hos hvem Jørgensen logerede, var absolut ikke den mand, der vendte det døde øre til, når f.eks. Skov-Kirsten dukkede op og ønskede at vidne om freden og frelsen i den hellige dåb. En sommerdag i 1858 prædikede hun fra en vogn på gårdspladsen. Tilstrømningen af folk fra nær og fjern var enorm, og gårdens stuer var utilstrækkelige rammer om mødet.

Den dag blev en mærkedag i Jørgensens liv. Skeptisk og uengageret var hans forhåndsindstilling, men Skov-Kirstens tale blev personlighedsudviklende og åndeligt retningsangivende i en udstrækning, hvorom han ingen formodning havde haft, da han hin dag stillede sig an blandt de lyttende på Enevold Sørensens gårdsplads.

Senere blev der lejlighed til samtaler på tomandshånd, hvorved Jørgensens fortrolighed med den tankeverden, Skov-Kirsten i første omgang havde åbenbaret ham glimtvis, efterhånden uddybedes, og i den

følgende tid fulgte han hende til flere møder på egnen.

Ægteskabet i fare.

Det var med bange anelser Niels Christian Jørgensen en dag måtte gøre sin forlovede på Skavange, Lavra Margrethe Nielsen, bekendt med sin ændrede livsholdning. En tid så det ud til, at et brud mellem de unge var uundgåeligt, og en mæglende indsats fra Skov-Kirstens side skønnedes nødvendig. Hun besøgte pigens bekymrede forældre på Skavange og havde held med sit forehavende. Det viste sig, at gårdmandsfolkene i nogen grad havde misforstået situationen, idet de havde troet, at Jørgensen som en konsekvens af sin vækkelse agtede at opgive sine pædagogiske fremtidsplaner for i stedet at følge Skov-Kirsten som en lydige discipel på alle hendes rejser.

Da det blev klargjort, at noget sådan ikke ville komme på tale, var den farligste anstødssten på Lavras og Niels Christians fælles fremtidsvej ryddet til side, selv om forholdet absolut ikke var ideelt. Den nyomvendtes kompromisløse tro og hans piges foreløbige utilbøjelighed til at slå følge med sin tilkommende på hans kristelige tankers pludseligt iværksatte opdagelsesfærd virkede så belastende, at et tåleligt samliv på langt sigt måtte forekomme yderst problematisk. Alligevel nåede de to unge snart til den faste overbevisning, at de, alle forskelle til trods, dog ikke kunne undvære hinanden, og den 10. juni 1859 blev brylluppet holdt. På det tidspunkt havde Jørgensen allerede virket et lille halvt års tid ved Skoven skole. Embedet havde længe været ledigt; derfor var Jørgensen tiltrådt tidligere end beregnet, endnu inden han havde fuldført sin uddannelse, der efter planen skulle afsluttes med eksamen for ”privatister” i Odense.

Kort efter brylluppet var der sommerferie, og sammen med højskolekammeraten Th. Larsen, der ligeledes havde planer om at stille til eksamen i Odense, forberedte Niels Christian Jørgensen sig ihærdigt i den tyste skolestue bag tilhullede vinduer. Nu gjaldt det koncentrationen om bøgerne, og ingen distraherende påvirkning måtte forhale studierne, thi allerede i september skulle Odense-turen tiltrædes.

Den blev en skuffelse, et nederlag, for Jørgensen. Han dumpede, hvilket efter kammeratens skøn dels skyldtes den korte forberedelsestid, dels de skærpede krav til ”privatister”, forårsaget af myndighedernes uvilje mod, at ikke alle lærerstuderende gik seminarievejen.

Jørgensen vendte tilbage til Vendsyssel for at genoptage gerningen ved Skoven skole. Trods det uheldige udfald af Odense-rejsen havde hverken myndigheder eller befolkning noget at indvende imod, at han fortsatte sin – tilsyneladende fuldt tilfredsstillende - lærervirksomhed, og han forsøgte aldrig siden at tage eksamen, men med varm nidkærhed bragte han godt budskab til små og store. Rundhåndet uddelte han af den sindets rigdom, der var givet ham i eje, og hans ærinde var ikke hos skolebørn alene, men i aftentimerne samlede han en skare voksne til møde i skolen, hvor foredrag, oplæsning og sang udvidede horisonten på en for befolkningen ny og uventet måde.

Et nederlag

Kort før jul 1862 kom en ny præst til sognet. Det var den veltalende grundtvigianer Carl Martin Gustav Risom, der i nogle år havde virket på Anholt. I Torslev kirke, hvor lærer Jørgensen gjorde degnetjeneste, påvirkedes mange af Risoms livfulde tale, og præstegården blev rammen om en lang række indholdsrige sammenkomster med deltagelse af en stor flok ”vakte” sognebørn. Under sådanne forhold trivedes lærer Jørgensen såre vel, og under Risoms indflydelse skete der en vis nuanceændring i hans livssyn, således at det pietistiske præg, som i nogen måde havde været karakteristisk for hans kristendomsopfattelse siden Smidstrup-tiden, efterhånden udviskedes temmelig meget og gav plads for en tydeligere og mere bevidst grundtvigiansk dominans.

Risoms embedstid i Torslev sogn varede imidlertid kun knap tre år, idet han den 5. oktober 1865 døde som offer for den tyfusedemi, der i nogen tid havde hærget i Vendsyssel. Dødsfaldet ramte sognets befolkning hårdt, i særlig grad familien i Skoven skole, hvor lærer Jørgensen allerede længe havde været uarbejdsdygtig og sengeliggende på grund af gigtfæber. Kun i mindre perioder havde han kræfter til en smule undervisning, ellers klarede skolegerningen på skift af fire nabolærere.

To visioner på sygelejet

Men visse omstændigheder i forbindelse med lærer Jørgensens sygeleje var bemærkelsesværdige og blev samtalestof i vide kredse. Man skønnede, at den syge havde overnaturlige oplevelser af både chokerende og frydefuld art: Fortabelsens fyrste gjorde pludselig en dag sin entré, medbringende et vældigt papir, som han bredte ud på dynen foran den syge, der med usigelig angst så alle sit livs synder specificerede på det tætbeskrevne skyldbrev. Da faldt den dødsmerkede lærer i anfægtelse med en snigende tvivl om sine frelsesmuligheder, men snart iførte han sig Guds fulde rustning som værn på den onde dag. Med Herrens ord væbnede han sig.

- Vig bort, Satan!, lød det fra den syge, hvorefter han med beslutsom stemme fremsagde forsagelsens og trosbekendelsens ord, og dette modangreb var mørkets fyrste ikke i stand til at afparere, men måtte skyndsomt fortrække.

Straks efter stod en anden uventet gæst i stuen, og denne gang drejede det sig om ingen ringere end bekendelsens herre, der var ilet sit trofaste vidne til hjælp i den dybe nød, og som nu med glorie om issen og varmt tindrende øjne udstrålede en glans, der ikke kunne efterlade nogen tvivl hos læreren om, hvem han havde for sig, og den syge kunne uforbeholdent række sine hænder frem og råbe:

Dig og ingen anden vil jeg gerne tilhøre!

Niels Christian Jørgensens hustru havde under mandens visioner undladt at tiltale ham, men havde opmærksomt fulgt hans skiftende ansigtsudtryk, og da han på ny blev nærværende, fik hun beretningen om de ejendommelige syner.

Efter lærerens død ophængtes en mindetavle i Torslev kirke. På tavlen anførtes bl.a. disse linjer som udtryk for befolkningens erfaring om den unge mands knapt tilmålte, men ikke sporløse færd i sognet:

”Fred med Den, som elsket dør,
Han har levet, som han bør”.

Af lærer Eyvind Holmen, Klim pr. Fjerritslev
V.T. torsdag den 14. april 1966.

Kilde til nedenstående: Series Professorum
Lærerhistorie Torslev Sogn
Udgivet af Byhistorisk Arkiv Sæby.

Niels Christian Jørgensen 1858-1866

Født 11. september 1830 i Klim sogn, Thisted Amt.

Forældre: husmand Jørgen Klattrup og hustru Kirsten Christensdatter i Klim.

Død 15. april 1866 i Skoven Skole, Torslev Sogn, begravet på Torslev Kirkegård.

Gift 10. juni 1859 i Torslev med Laura Margrethe Nielsen, født 26. november 1839 i Torslev Sogn.

Forældre: gårdmand Niels Larsen og hustru Ane Dorthea Frederiksdatter, Skavange.

Laura Margrethe blev efter Niels Christian Jørgensens død gift igen i Torslev Sogn 21. april 1876 med forpagter Conrad Elisæus Brønnum i Sæby, født 2. december 1832.

Hun døde 5. juni 1879 i Sæbygaard Mølle, Volstrup Sogn.

Børn: Niels Albert Jørgensen, født 25. april 1860 i Skoven Skole, Torslev Sogn.

Ved sønnens fødsel anføres Niels Christian Jørgensen som ”konstitueret skolelærer”.

I Torslev Kirke findes et gravminde over Niels Christian Jørgensen, en skjoldformet, bemalet gravplade af metal, 59 cm høj og 40 cm bred, monteret på en træplade. Dens centrum udgøres af en 34 cm høj og 24 cm bred oval, hvori der er malet følgende tekst:

Med Agtelse og Kærlighed mindes Lærer til Skoven Skole og Kirkesanger for Torslev Menighed Niels Christian Jørgensen født i Klim 11te September 1830; død i Skoven Skole 15de April 1866; gift 10de Juni 1859 med sin efterlevende Ægtefælle Laura Margrethe Nielsen, Moderen til hans efterladte Søn, og under Lidelserne, der opfyldte hans to sidste Leveaar, skjønnede han, at ”en ædel Hustru kommer fra Herren”.

*Fred med Den
som elsket dør,
Han har levet som han bør.*

(efterskrift af Erik Wulff.:

Ved folketællingen i 1870 opholder Laura sig, sammen med sønnen Niels Albert, hos sin mor og stedfar i Aldershvile)

Borgerforeningen skabte sammenhold

Østervrå Borgerforening fejrer i morgen 75 års jubilæum. Indtil for få år siden hed den Østervrå Håndværker- og Borgerforening, men uanset navnet er det den samme initiativrige forening, der op gennem tiderne har samlet et bredt udsnit af byens borgere om fælles opgaver.

Måske mærkedes trykket af alderen nogle få år i 70'erne, hvor foreningen lå stille, men med et Østervrå i stærk udvikling er der kommet fornyet styrke og interesse for den gamle forening. Den står atter parat til at føre opgaver ud i livet. Borgerforeningen sørger samtidig for, at det historiske sikres gennem tilstedeværelsen af egns- og folkemindesamlinger.

Østervrå var en ganske lille by i 1906, da borgerforeningen blev etableret. Der findes ingen protokoller fra de første år, men byen var næppe andet end et vejknudepunkt med fire gårde, en kro og en del huse, hvor der boede håndværkere og handlende. Blandt de problemer, man i borgerforeningen gentagne gange beskæftigede sig med, var de elendige vejforhold ned til Østervrå, når vejret var vådt og pløret. I 1908 tog borgerforeningen initiativ til at få opsat otte olielamper.

Håndværker- og Borgerforeningen blev stedet, hvor man traditionelt samledes til sommerudflugt til de nærliggende Ormholt- og Kirkholt skove eller til Sæbygård skov. Mortensaften blev der holdt andespil. Der blev også skabt tradition for en julefest. I verdenskrigsårene 1914-18 undlod man at afholde forlystelser og sommerfest.

På et tidspunkt var man på egnen stærkt opsat på at få plantet træer langs vejene. Det fremgår af foreningsprotokollen, at både gdr. Christensen, Aalborggaard, og gdr. Carlsen, Møllergård, udlovede en krone for hvert træ, der blev plantet langs vejene til deres gårde. Senere i protokollen står der, at der kom god gang i plantningen.

I 1919 indsamlede borgerforeningen 2.000 kr. til et ligkapel i Østervrå. At det var mange penge i datidens mønt, og at man i øvrigt havde sin prioritering, ses af, at der samme år kun ydes et tilskud til biblioteket på 50 kr.

På borgerforeningens initiativ fik Østervrå anlagt en markedsplads. Borgerforeningen købte for 4.000 kr. et stort stykke jord bag kroen. Her holdtes der i mange år store markeder og anerkendte dyrskuer. En del af området blev senere til anlægget.

Borgerforeningen var med til at bygge vandværket i 1923. I 1925 sørgede foreningen for forbedrede kloakforhold i byen. I 1926 tog man initiativ til brolægning af vejen gennem byen, hvorved man endelig kom den årelange klage over dårlige vejforhold til livs.

Togforbindelsen til Sæby spillede en stor rolle. På et tidspunkt var der ønsker fremme i foreningen om en bane til Vodskov, men der var delte meninger. Af protokollen fremgår det, at nogle havde overhørt en samtale blandt togfolk på banen til Sæby. Togfolkene talte om at trække tiden, så der kunne blive mere overtid. Opfattelsen i borgerforeningen var derfor, at togfolk nok var nogle værre nogen, og at dem skulle man ikke have flere af. Byens stationsforstander var i mange år formand for borgerforeningen, men det var på et andet tidspunkt.

Telefonens indførelse medførte nye opgaver for borgerforeningen. I 1919 ønskede man, at centralen også fungerede om natten, og der kom en henstilling herom fra borgerforeningen. Telefonselskabet svarede, at der skulle mindst 50 abonnenter til, for at det kunne betale sig, og det antal havde man åbenbart ikke i Østervrå på det tidspunkt.

Borgerforeningen, dengang som nu, var stærkt engageret i de ting, der rørte sig i byen. Problemerne blev gennemdrøftet især ved generalforsamlingerne, som sluttede med torskegilde. Det var ved en sådan lejlighed i 1919, at man vedtog, at byens navn for fremtiden skulle staves i ét ord.

Med det offentlige overtagelse af flere og flere opgaver som kommunale er der færre praktiske ting at tage sig af i borgerforeningen i dag. Derimod står foreningen som den forslagsgivende og som den kritiske, når der sker kommunale overgreb. Det kan ske i kraftige vendinger eller på mere kunstnerisk vis, som når Østervrå Revyen går over scenen fuld af vid og bid ved årsfesten i borgerforeningen.

yt. (Afskrevet af Karen Baier.).

Gammeldaws jul

I december, hvor der er mørkt til op ad formiddagen, og hvor lyset knap nok når at få overtaget, før mørket igen tager til, er det dejligt at have julen at se frem til. Jakobstigerne og stjernerne i vinduerne samt de mange illuminerede juletræer i haverne fortæller os, at julen er nær. Gadebelysningens smukke, tændte stjerner og forretningernes flotte juleudstillinger bidrager også til at sætte os i julestemning. Julen og lyset hører sammen, og alle sejl er sat til for at jage mørket på flugt.

Går man derimod tilbage til en decembereftermiddag i 1914, så der helt anderledes ud i den grusbelagte hovedgade i Østervrå. Igennem hele byen var der grøfter langs vejkanterne, og det sparsomme lys fra de otte petroleumslyster battede ikke meget. De isbelagte, toppede brosten foran kroen gjorde det ganske umuligt at

stå fast i træskoene, og et enkelt sted måtte kunderne balancere hen over grøften på et bræt, hvis de ville ind i forretningen. Der var flere hestevogne i byen end normalt, så julehandelen var i gang, men vinduesudstillingerne i de mange små forretninger, der gjorde Østervrå og omegn selvforsynende, tydede ikke på, at det snart var jul – bortset da fra en enkelt.

Der var opløb henne foran Niels Adelstorps lille papirhandel, der lå på det sted, hvor posthuset havde sin plads for nogle år siden. Adelstorp, der var så fiks på fingrene, havde lavet en meget fin papkirke med lys i. Det gjorde indtryk, og børnene var meget interesserede. Så fin en juleudstilling var endnu ikke set i Østervrå.

På den tid havde forretningerne ikke juleudstillinger på landet, og man måtte helt op i 30'erne, før de blev almindelige herude. Børn af 30'erne husker endnu de butiksvinduer, der var pyntet op for deres skyld. Der var julelandskaber med mekaniske ting. Nordjyden havde således altid en udstilling med ting, der bevægede sig. Sådan noget havde børnenes interesse.

Engang havde herreekviperingshandler Vald. P. Christensen den sidste søndag før jul et elektrisk tog til at køre ind mellem gaverne – fra det ene vindue forbi døren og over til det andet vindue, og manufakturhandler Jens Jensen havde stillet et hus op i sin forretning, hvor nisserne kom gående hen ad fortovet og forsvandt gennem en dør til en forretning lidt længere henne.

Naturligvis vekslede udstillingerne også dengang fra år til år. V. P. havde således en udstilling med arbejdstøj, og til det formål havde han lavet et lille hus, som var under opførelse. Det havde et stillads, og der var en håndværker med trillebør. Oppe på taget var en murer og tømrer ved at lægge tagsten på. Huset var lavet af en margarinekasse og havde spær, døre og vinduer. Håndværkerne var små plastikdukker på 10-12cm., som Vald. P's kone, Clara, havde syet arbejdstøj til.

En anden gang var der en stor, hjemmegjort mølle, der stod inde midt i butikken. Den var over mandshøjde. Vingerne med skjorter og sokker drejede rundt og skulle jo helst gå i lang tid, så Elis Karlsen, den senere kørelærer, blev lejet til at dreje møllen en time ad gangen. Det gav lidt lømpepenge.

I årene før krigen blev gadeguirlanderne fast tradition. Dengang var ophængningen ikke så lidt mere besværlig end i dag og af og til så afgjort en barsk omgang både arbejds- og vejrmæssigt – ikke mindst i 50'erne, da den større trafik gjorde arbejdet farligere. Når der var gravet master ned over for de eksisterende master på den modsatte side af vejen, trak man en bardun tværs over vejen imellem de to master. De håndbundne guirlander med gran og lys blev derefter bundet til bardunen tværs over vejbanen. Til det formål havde man et stillads, som nok ikke kunne have klaret et arbejdstilsyn i dagens Danmark. Arbejdet foregik i al slags vejr – også i sne, sjaap og glat føre, så manden på stilladset åndede lettet op, hver gang en bil var passeret, uden at det var gået galt. Dengang som nu var der stillet et stort juletræ op – i starten på markedspladsen (på den senere Bredgade) ud til hovedgaden.

Arbejds-mæssigt krævede denne store opgave 2 mand i 3 uger foruden al den tid, som fletningen af guirlanderne tog, men så kunne byen også blænde op for et prægtigt lyshav den første søndag i december takket være handelsstandsforeningen. Det var et ubeskriveligt smukt syn, der derefter mødte byens trafikanter. Nu var det endelig jul i Østervrå.

Karen Baier.